

Obiter dictum soudních rozhodnutí: základní východiska a charakteristiky v anglicko-českém srovnání

LUKÁŠ BOHÁČEK*

The basis and characteristics of obiter dicta statements in judicial decisions: an English-Czech comparison

Summary: The notion of obiter dictum is inherent to legal systems applying the doctrine of precedent. It covers the part of a judicial decision that does not constitute a binding precedent. However, although the doctrine of precedent is not applicable in the Czech Republic, the notion of obiter dictum is widely used and referred to in the Czech legal system. Therefore, the article examines the English approach and assesses the extent to which the acquired knowledge corresponds or can be applied to the context of the Czech Republic. It particularly discusses what obiter dictum is, its nature, how it differs from ratio decidendi, and who determines that a particular part is obiter dictum. The article concludes that although some aspects of obiter dicta are identical in both legal systems, there are also some significant differences. Therefore, the characteristics of obiter dicta cannot be automatically derived from the common law legal systems.

Keywords: Judicial decision, case law, precedent, judicial reasoning, obiter dictum, ratio decidendi, Czech legal system, common law

Odůvodnění soudních rozhodnutí neobsahuje pouze vyjádření a názory pro tato rozhodnutí podstatná. V některých případech jsou jejich součástí i pasáže, které jsou uvedeny jaksi „nad rámec“. Pro tyto části odůvodnění se používá latinské označení *obiter dictum*, tedy „vysloveno na okraj“ či „vysloveno mimochodem“, v českém soudním žargonu jednoduše „obíčko“.

Institut *obiter dicti* je vlastní zemím angloamerické (také „common law“) právní tradice. Pro správné uplatnění doktríny precedentu je totiž nezbytně důležité odlišit, jaká část soudního rozhodnutí vytváří závazné právní pravidlo či princip (*ratio decidendi*) a jaká je pouhé *obiter dictum*, jež tuto kvalitu a důsledky postrádá. Ze strany českých soudů a autorů přitom dochází k přebírání této terminologie. Jelikož se však v českém právním systému doktrína precedentu neuplatňuje, mohou vystat pochybnosti o vhodnosti takového postupu. Konkrétně může být otázkou, zda je mezi částmi odůvodnění českých soudních rozhodnutí nutné rozlišovat, zda rozhodnutí

českých soudů *obiter dicta* vůbec obsahují či zda má tato část odůvodnění stejný obsah a charakteristiky jako u soudních rozhodnutí v common law systémech.

Tyto otázky jsou v našem prostředí diskutovány jen ve velmi omezené míře, přičemž ucelené zpracování a srovnání východisek a charakteristik *obiter dicti* soudních rozhodnutí chybí. Důsledkem je, že i přes značnou odlišnost způsobu práce se soudními rozhodnutími v České republice a zemích common law české soudy někdy jednotlivé charakteristiky *obiter dicti* dovozují z angloamerické právní doktríny.¹ Cílem článku je proto pokusit se uvedenou mezeru v poznání zaplnit a zodpovědět následující výzkumnou otázku: do jaké míry přístup a pojetí *obiter dicti* soudních rozhodnutí v České republice odpovídá jeho chápání v zemích common law, resp. zda a v jakém rozsahu lze na český právní kontext závěry a poznatky získané z common law aplikovat.

Článek v jednotlivých aspektech – jako je přístup k vymezení, povaha, identifikace či

* Autor působí jako interní doktorand na katedře mezinárodního a evropského práva PF MU. E-mail: lukbohacek@gmail.com. Článek přebírá stěžejní části diplomové práce autora, BOHÁČEK, L. *Obiter dictum* [online]. Brno 2019. Dostupné na <<https://is.muni.cz/th/t748x/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Vojtěch Šimíček.

¹ Srov. např. nález ÚS ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09, část IV.

druhy – zkoumá, jak je *obiter dictum* českých soudních rozhodnutí v praxi (soudy a odbornou literaturou) chápáno, a to v komparaci k právnímu systému Anglie a Walesu (dále zjednodušeně „Anglie“), jenž je typickým zástupcem systému common law, ve kterém se doktrína precedentu uplatňuje. Nosnou metodou, která je v rámci této srovnávací analýzy využita, je funkcionální srovnávání. Argumentační linie je poté vedena ve směru, že ačkoli se některé znaky shodují, existují i zásadní odlišnosti, zejména pokud jde o určení, jaká vyjádření jsou za *obiter dicta* považována. Důsledkem je, že české soudy *obiter dicta* využívají nikoli pouze retrospektivně při nakládání s předchozím soudním rozhodnutím, ale zejména perspektivně – záměrně k uvedení určitých, a často dokonce neprávních, vyjádření, pro něž by v soudním rozhodnutí jinak nebyl prostor. Článek dospívá k tezi, že jednotlivé charakteristiky *obiter dicti* je v kontextu českého právního systému nutné posuzovat s ohledem na specifika práce s českou judikaturou a jí zde přikládaný význam, nikoli automatickým převzetím ze systému common law.

První část nastiňuje základní východiska v pojetí soudních rozhodnutí v Anglii a v České republice, neboť ty předurčují, jak je k vymezení *obiter dicti* a nutnosti jeho odlišení od zbylé části odůvodnění přistupováno. V následujících částech se článek těmto odlišnostem věnuje a ve vzájemné komparaci posuzuje chápání a povahu *obiter dicti*, jeho identifikaci a druhy. Poslední část poté vyhodnocuje, zda a nakolik je možné a vhodné jednotlivé charakteristiky *obiter dicti* dovozovat a přebírat ze systémů zemí common law.

Základní východiska práce se soudními rozhodnutími

Z důvodu rozdílného historického vývoje v zemích kontinentální a common law právní tradice je soudcům a soudním rozhodnutím přiznávána částečně odlišná role.² Zatímco se v Anglii vyvinula doktrína precedentu, v České republice pod vlivem kontinentální právní tradice vznikla koncepce judikatury jakožto konstantní rozhodovací činnosti soudů. Tyto reflektují odlišný význam přikládaný soudním

rozhodnutím ve vztahu k rozhodování budoucích obdobných případů. Společně s podobou soudních rozhodnutí představují základní východiska pro posouzení, co *obiter dictum* je a proč je nutné jej od zbytku odůvodnění soudního rozhodnutí odlišovat.

Anglická doktrína precedentu

V anglickém právním systému ovládá práci se soudními rozhodnutími doktrína precedentu a ústavní zásada *stare decisis*. Jejím smyslem je, že stejné případy by měly být rozhodovány stejně, čímž má být zajištěna stabilita, předvídatelnost a konzistentnost práva. Dosažení těchto důsledků zabezpečuje závaznost precedentu jakožto formálního pramene práva.³

To v praxi znamená, že soudce je nucen právní otázku, která již byla dříve posouzena soudem v předchozí věci a která vytváří závazný precedent, rozhodnout až na určité výjimky stejně. A. L. Goodhart tuto situaci popisuje tak, že angličtí soudci jsou vlastně „otroci minulosti a despotové budoucnosti“, neboť jsou mnohdy vázáni rozhodnutími jejich již zesnulých kolegů, současně však svým rozhodnutím zavazují soudce budoucích generací.⁴

Ne každé soudní rozhodnutí však vytváří závazný precedent, stejně jako ne vše obsažené v soudním rozhodnutí je pro rozhodování budoucích případů závazné. Doktrína precedentu v první řadě rozlišuje precedenty formálně závazné a precedenty přesvědčivé. Odlišnost spočívá v tom, že precedent určitého soudu obecně zavazuje pouze soudy postavené hierarchicky níže v rámci stejné soudní soustavy.⁵ Rozhodnutí nižších soudů jsou tak pro soudy vyšší (či jiné soudní soustavy) pouze přesvědčivá, představují tedy jen „vodítko“ k řešení právní otázky.⁶

Doktrína precedentu vedle toho tradičně rozlišuje dvojí povahu částí soudních rozhodnutí, a to *rationem decidendi* a *obiter dictum*. Za formálně závazný element soudního rozhodnutí představující soudní precedent a vyvolávající precedenční účinky v budoucích případech je považována pouze *ratio decidendi*. Část, která netvoří *rationem decidendi*, je *obiter dictum*, jež tyto účinky nemá.⁷ Aby tak mohl být soudní precedent na další případy

² Bliže např. BOBEK, M. Role judikatury v common law a na evropském kontinentu: srovnání a rozdíly, In: Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vyd. Praha 2013, str. 70–73.

³ BENDITT, T. M. The Rule of Precedent. In: Goldstein, L. (ed.) *Precedent in Law*. New York 1987, str. 89–100; KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha 2002, str. 300.

⁴ GOODHART, A. L. *Precedent in English and Continental Law*. London 1934, str. 48.

⁵ Existují však výjimky, kdy je rozhodnutím vázán i soud, který je jeho autorem, v Anglii např. Odvolací soud (Court of Appeal), dříve i soudní orgán Sněmovny lordů.

⁶ KÜHN, *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*, str. 300; FREEMAN, M. D. A. *Lloyd's Introduction to Jurisprudence*. 8th ed., United Kingdom 2008, str. 1537–1538.

⁷ MACCORMICK, N. Why Cases have Rationes and what these are. In: Goldstein, L. (ed.) *Precedent in Law*. New York 1987, str. 156–157.

správně aplikován, je vždy nutné identifikovat, co z předchozího rozhodnutí vytváří jeho formálně závaznou *rationem decidendi* v podobě právního pravidla.⁸ Ta je kromě toho vždy omezena skutkovým stavem, ve kterém bylo dané rozhodnutí učiněno. Aby mohla být na budoucí případ aplikována, nesmí být v podstatných skutečnostech (material facts) mezi dříve rozhodnutým případem a nyní projednávanou věcí „relevantní rozdíl“.⁹ Pokud jsou si případy podobné, avšak „relevantní rozdíl“ mezi nimi existuje, nemusí soudce *rationem decidendi* předchozího rozhodnutí aplikovat a může s odkazem na zjištěný rozdíl ve skutkovém stavu věc tzv. odlišit (distinguishing).¹⁰ Poměrně velká rigidita precedenčního systému je vedle toho snižována i možnost zúžit *rationis decidendi* interpretací (narrowing), překonat dosavadní precedent pozdějším rozhodnutím vyššího soudu v obdobné, avšak jiné¹¹ věci (overruling) či odchýlit se od předchozího precedentu stejným soudem (departing from).¹² Překonat precedent lze konečně i zákonem.¹³

Nakolik je v praxi pro rozhodování soudu určující existence soudního precedentu a nakolik to jsou naopak jiné motivace konkrétních soudců, to je předmětem odborného zkoumání a kritiky.¹⁴ Na tomto místě se stačí omezit na konstatování, že soudní rozhodnutí mají v anglickém právním systému zásadní význam. I jediné z nich totiž může vyvolávat významné precedenční účinky a tím jako právní pravidlo působit ke stabilitě, předvídatelnosti a konzistentnosti práva.

Soudní rozhodnutí a judikatura v České republice

Na rozdíl od anglického přístupu nepovažuje česká právní teorie soudní rozhodnutí za formální pramen práva, a tedy ani za formálně právně závazná.¹⁵ Právní jistota a konzistentnost práva je zajištěna odlišně, a to aplikací stejného zákona, nikoliv soudního rozhodnutí.¹⁶

To však neznamená, že jsou česká soudní rozhodnutí bez významu. V první řadě je nutné uvést, že s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR zavazují vykonatelné nálezy Ústavního soudu (dále jen „ÚS“) „všechny orgány a osoby“.¹⁷ Soudní rozhodnutí všech soudů jsou kromě toho závazná i v individuální kauze, a to v podobě 1) kasační závaznosti nižšího soudu právním názorem soudu vyššího¹⁸ a 2) závaznosti výroku rozhodnutí pro jejich adresáty jakožto vlastnosti právní moci.¹⁹ Takové účinky přitom vyvolává i pouze jediné rozhodnutí.

V některých případech mohou poté soudní rozhodnutí vyvolávat účinky i vůči skutkově obdobným budoucím věcem. I když čeští soudci formálně vzato právo nevytvářejí, nutně ho v konkrétních věcech v přípustném rozsahu „dotvářejí“.²⁰ To z důvodu, že obecně stanovené právo často neposkytuje jednoznačnou odpověď na konkrétní řešenou právní otázku. Právní otázky tak soudci řeší silou a přesvědčivostí vlastní argumentace, a to ať už jde o specifikaci existujících norem či o přípustný způsob zaplnění mezery v právu, která poté může v některých případech přesáhnout konkrétní řešený případ a jako zobecnitelná interpretace mít význam na aplikaci práva i v dalších skutkově obdobných případech.²¹ Moderní nauka proto akcentuje, že ustálená judikatura zejména vyšších soudů představuje vhodný zdroj argumentace, jenž by měl být soudci rozhodujícími následující případy zohledněn.²² Reflektování ustálené judikatury je navíc vyžadováno i ústavními principy předvídatelnosti soudního rozhodování a legitimního očekávání jednotného rozhodování, jež jsou vlastní zásadám právního státu.²³

Z těchto důvodů některá rozhodnutí vyvolávají normativní účinky a musí být soudy při rozhodování skutkově obdobných případů reflektována. Aby však soudní rozhodnutí mohlo takové účinky vyvolávat, musí být součástí tzv. ustálené judikatury, tedy „dostatečně reprezentativní a stran řešení dané otázky

⁸ SLAPPER, G. – KELLY, D. *The English Legal System*. 17th ed. New York 2016, str. 137–142.

⁹ SMITH et al. *Smith, Bailey and Gunn on the modern English legal system*. 4th ed. London 2002, str. 478.

¹⁰ BOYLAN-KEMP, J. *English Legal System: the Fundamentals*. London 2008, str. 46.

¹¹ Pokud by rozhodl ve stejné věci, jde o změnu napadeného rozhodnutí (reversing), nikoliv o překonání soudního precedentu.

¹² DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. Cambridge 2008, str. 127.

¹³ CROSS, R. – HARRIS, J. *Precedent in English Law*. 4th ed. Oxford 1991, str. 161–164.

¹⁴ Existuje velké množství empirických studií, blíže viz dále.

¹⁵ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň 2017, str. 82–83.

¹⁶ BOBEK, Role judikatury v common law a na evropském kontinentu: srovnání a rozdíly, str. 68–69.

¹⁷ Blíže např. LANGÁŠEK, T. Komentář k čl. 89 Ústavy ČR. In: Rychetský, P. a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha 2015, str. 940; či nález ÚS ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05.

¹⁸ ŠAMAL, P. Závaznost rozhodnutí Nejvyššího soudu. In: *Nejvyšší soud (ed.)*. Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha 2018, str. 71–76.

¹⁹ KÜHN, Z. Role judikatury v českém právu. In: Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*, 2. vyd. Praha 2013, str. 103–104.

²⁰ Blíže ke způsobům soudcovského dotváření práva a jeho limitům viz např. VEČEŘA, M. – HURDÍK, J. – HAPLA, M. a kol. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*. Brno 2015, (zejm.) str. 29.

²¹ HANUŠ, L. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 16, str. 577.

²² BOBEK, Role judikatury v common law a na evropském kontinentě: srovnání a rozdíly, str. 39, 68.

²³ Např. rozsudek NS ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012; rovněž § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

výrazně převažující rozhodovací prax[e] soudů“.²⁴ Judikaturu tak tvoří větší počet (série) soudních rozhodnutí, která opětovně a kontinuálně řeší stejnou právní otázku v zásadě stejně, jsou prostřednictvím jejich publikace veřejnosti dostupná a v nich obsažená interpretace práva je zobecnitelná.²⁵

Normativní účinky judikatury, oproti precedenčním účinkům v systému common law, neznamenají, že soudní rozhodnutí musí být jako soudní precedent (ve skutkově obdobných případech) nutně následováno, nýbrž že by ustálená judikatura měla být soudy při rozhodování reflektována. Soud tak nemusí ustálenou judikaturu nutně následovat. Pokud tak však neučiní, musí toto „následování“ podpořit dostatečnými a přesvědčivými argumenty.²⁶ Specifická situace nicméně nastává v případech, kdy chce vlastní judikaturu přehodnotit Nejvyšší soud (dále „NS“), Nejvyšší správní soud (dále „NSS“) či ÚS. Pro takový judikatorní odklon je totiž nutné předložit věc příslušnému sjednocujícímu tělesu daného vrcholného soudu.²⁷

Soudní rozhodnutí v České republice se tak i přes absenci formální závaznosti svým významem neomezují pouze na individuální případ, který rozhodují, nýbrž mohou jako ustálená judikatura zásadním způsobem ovlivňovat i budoucí skutkově obdobné případy. Oproti anglické doktríně precedentu tak však činí odlišně, konkrétně přesvědčivostí argumentace v této judikatuře obsažené a týkající se správnosti vyřešení určité právní otázky výkladem a aplikací již existujících norem, příp. jejich dotvořením v přípustném rozsahu, nikoli formální závazností precedentu jakožto pramene práva.

Odlišná podoba soudních rozhodnutí

Rozdílná je rovněž podoba českého a anglického soudního rozhodnutí. V obou případech je sice jeho součástí odůvodnění, v němž soud uvádí důvody vedoucího jej k dosaženému závěru, liší se však struktura a způsob, jakým jsou rozhodnutí psána.

Anglická rozhodnutí jsou psána jednotlivými soudci subjektivně, v první osobě, formou vlastních stanovisek (opinions). Každý soudce typicky napíše vlastní stanovisko, přičemž v situaci senátního rozhodování tvoří výsledné rozhodnutí souhrn všech těchto subjektivně napsaných stanovisek. V praxi však dochází k tomu, že rozhodující stanovisko napíše pouze jeden soudce a ostatní s tímto vyjádří svůj souhlas (agreeing), či připojí vlastní souhlasné (concurring) nebo odlišné (dissenting) stanovisko.²⁸ Samotná struktura soudního rozhodnutí přitom není v Anglii přesně stanovena zákonem, nýbrž je záležitostí zvyklosti.²⁹ Povinnost uvádět důvody pro rozhodnutí nicméně vyplývá z judikatury anglických soudů i ESLP.³⁰

V České republice jsou naproti tomu soudní rozhodnutí od jednotlivých soudců odosobněna a psána jsou z pohledu soudu. Jejich znění tak vyjadřuje společnou vůli všech soudců, resp. soudu jako takového. Protokoly z hlasování jsou totiž nevěřejné a možnost připojení souhlasného či odlišného stanoviska mají jen soudci ÚS a soudci NSS, ti nicméně pouze při rozhodování v sedmičlenných senátech a rozšířeném senátě. V takovém případě však není odlišné stanovisko považováno za součást rozhodnutí, nýbrž je k němu toliko připojeno.³¹ Samotná struktura rozhodnutí je poté konkrétně stanovena jednotlivými procesními řády.

Zatímco tedy české rozhodnutí bude obsahovat veškeré důvody v jednom odůvodnění, v anglických rozhodnutích mohou být tyto důvody rozprostřeny ve více stanoviscích.

Přístup k vymezení *obiter dicti* soudních rozhodnutí

Pro správnou práci se soudními precedenty v Anglii je rozlišení částí odůvodnění soudních rozhodnutí vytvářejících *rationem decidendi* a *obiter dictum* naprosto klíčovým. Jak bylo uvedeno, soudní precedent představuje jen část tvořící *rationem decidendi*. *Obiter dictum* soudního rozhodnutí je proto negací – protikladem –

²⁴ HANUŠ, c. d., str. 578.

²⁵ Ibid.

²⁶ V opačném případě totiž nové rozhodnutí nemusí dostát požadavkům plynoucím z práva na spravedlivý proces, srov. např. náleze ÚS ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05.

²⁷ Blíže viz např. KÜHN, Z. O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 2, str. 43; či KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. Praha 2019.

²⁸ ANDREWS, N. *English civil procedure*. Oxford 2003, body 38.61 až 38.67. Uvedené lze demonstrovat např. na rozsudku Nejvyššího soudu Spojeného království ze dne 26. 7. 2018, sp. zn. [2018] UKSC 43. V něm je po záhlaví (strana 1 až 2) uvedeno rozhodující stanovisko Lorda Sumptiona, se kterým další 3 soudci souhlasí (body 1 až 17). Na tuto část rozhodnutí následně navazuje souhlasné stanovisko Lorda Mance (body 18 až 27).

²⁹ ANDREWS, N. *Judicial decisions and the duty to give reasons: the English experience*. In: Tichý, L. – Holländer, P. – Bruns, A. (eds.). *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha 2011, str. 52.

³⁰ Ibid., např. rozsudek Odvolacího soudu pro Anglii a Wales (Court of Appeal), sp. zn. [2000] 1 WLR 377, CA.

³¹ Ust. § 14 a 22 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu („ZUS“); § 16 ve spoj. § 55a zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní („SŘS“).

rationis decidendi a představuje tu část, která není pro účely soudního precedentu významná. Uplatní se tak vylučovací metoda, kdy *obiter dictum* rozhodnutí představuje vše, co není *ratio decidendi* takového rozhodnutí.³² K otázce *obiter dicti* tak anglická teorie přistupuje z hlediska doktríny precedentu a v tomto směru se jí i zabývá. Primárním předmětem zkoumání je nicméně pochopitelně *ratio decidendi*.

V České republice se doktrína precedentu neuplatňuje a v rámci odůvodnění soudního rozhodnutí se rozlišuje nosná část (nosné odůvodnění, resp. nosné důvody) a *obiter dictum*. Za *obiter dictum* je přitom považováno to, co je v soudním rozhodnutí uvedeno nad rámec jeho nosného odůvodnění, tedy věc zmíněná „mimochodem“.³³ Přesto české soudy i odborní autoři často nosné odůvodnění označují termínem „*ratio decidendi*“,³⁴ přičemž hojně je užíváno i označení „*obiter dictum*“. Dochází tak k přejímání terminologie z common law, aniž by zároveň došlo k převzetí doktríny precedentu, jež je v Anglii příčinou takového rozlišování. Vymezení těchto termínů v České republice nicméně musí být oproti common law nutně odlišné. Důvodem pro jejich rozlišení totiž není (a ani nemůže být) práce se soudními precedenty.

To vyvolává otázku, nakolik jednotlivé charakteristiky *obiter dicti*, jak je tato část odůvodnění chápána českou teorií a praxí, odpovídá přístupu v zemích common law právní tradice.

Obiter dictum a jeho chápání a povaha

Anglický právní systém

Povaha *obiter dicti* v anglickém právu nutně souvisí s povahou *rationis decidendi*. Ta je považována za důvod pro rozhodnutí, jenž má právní povahu. Faktická tvrzení tak *rationem decidendi* nevytváří, skutkové okolnosti nicméně omezují její rozsah.³⁵ Nejedná se přitom o chápání tohoto důvodu pouze ve smyslu argumentace, nýbrž primárně ve smyslu soudního precedentu, tedy jako právního pravidla. Ztotožnění *rationis decidendi*

s jednotlivými důvody ve smyslu argumentace by bylo nesprávné, neboť i když rozhodnutí žádné důvody neobsahuje, stále může mít *rationem decidendi*. Jediné rozhodnutí navíc může vytvářet větší počet *rationum decidendi*. Tento „důvod“ navíc nemusí odpovídat ani textu rozhodnutí, neboť ačkoliv jednotlivá stanoviska mohou obsahovat odlišné důvody, *ratio decidendi* může být toliko jediná. *Ratio decidendi* je tak chápána velice úzce, konkrétně jako ze soudního rozhodnutí extrahované zobecněné pravidlo či princip řešení určité právní otázky v daném skutkově vymezeném kontextu.³⁶

Až takto chápáná *ratio decidendi* je vytvářena jednotlivými právními názory (jakožto důvody) uvedenými v rámci argumentace obsažené v soudním rozhodnutí. Všechny ostatní právní názory, které *rationem decidendi* nevytváří, pak jsou tzv. *obiter dicta*, tedy názory o právu postradatelné. To právě z důvodu, že jejich obsažení v odůvodnění rozhodnutí není s ohledem na vytvoření soudního precedentu potřeba.³⁷ *Ratio decidendi* je tak považována za právní pravidlo vytvořené na základě relevantní argumentační linie soudu, *obiter dictum* pak za prohlášení o právu uvedené mimo tuto argumentační linii.³⁸ *Obiter dicta* anglických soudních rozhodnutí tak rovněž mají – stejně jako *ratio decidendi* – právní povahu.

Český právní systém

V České republice je nosné odůvodnění soudního rozhodnutí a jeho *obiter dictum* rozlišováno jakožto různé části argumentace soudu v rámci odůvodnění soudního rozhodnutí (tj. části, v níž soud po rekapitulaci skutkových okolností a argumentace účastníků uvádí svůj pohled na věc). V tomto směru je nosné odůvodnění tvořeno nosnými důvody jakožto argumentačním jádrem rozhodnutí, *obiter dictum* pak všemi důvody uvedenými nad jejich rámec.³⁹

Důvody rozhodnutí jsou tak chápány primárně z hlediska argumentace, nikoli právních pravidel. To je však našemu právnímu systému přirozené. Jak bylo uvedeno, česká soudní rozhodnutí zcela nové právní normy

³² CROSS – HARRIS, c. d., str. 72–76.

³³ Např. náleží ÚS ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 1795/16, bod 16; blíže viz dále.

³⁴ HANUŠ, c. d., str. 578–579; ze soudních rozhodnutí např. náleží ÚS ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09.

³⁵ SLAPPER, G. – KELLY, D. *The English Legal System*. 15th ed., London 2015, str. 153.

³⁶ CROSS – HARRIS, c. d., str. 35–46, 72–86; DUXBURY, c. d., str. 66–76; KUHN, *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*, str. 300.

³⁷ SLAPPER – KELLY, 2015, str. 143–144.

³⁸ COWNIE, F. – BRADNEY A. – BURTON, M. *English Legal System in Context*. 6th ed., New York 2013, str. 88–91.

³⁹ HOLLÄNDER, P. Odůvodňování soudních rozhodnutí v České republice. In: Tichý, L. – Holländer, P. – Bruns, A. (eds.). *Odůvodňování soudních rozhodnutí*. Praha 2011, str. 253, 260; rovněž ŠIMÍČEK, V. *Obiter dictum*. Přednáška v rámci semináře „Odůvodňování soudních rozhodnutí“ na Nejvyšším správním soudě, konaná dne 25. 10. 2018; z judikatury např. rozsudek NSS ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 2 Afs 67/2008.

nevytváří, nýbrž silou vlastní argumentace ohledně správnosti konkrétního výkladu a aplikace existujících norem, příp. jejich dotvoření v přípustném rozsahu, mohou pro budoucí obdobné věci vyvolávat normativní účinky. Ačkoli může takto chápané nosné odůvodnění po svém zobecnění *rationem decidendi* připomínat, nejde zcela o totéž. Než o novou normu ve formálním smyslu se jedná spíše o „odkaz“ či „zkratku“ už dříve dovozeného a argumentačně přesvědčivého způsobu řešení dané právní otázky specifikací či přípustným dotvořením práva, a to v rámci určité konfigurace již existujících norem a principů.

Samotnými důvody tvořícími takto chápané *obiter dictum* jsou poté jednotlivá vyjádření soudu. Typicky půjde o právní názory týkající se výkladu určité právní normy, a to více či méně vyargumentované.⁴⁰ Přístup k *obiter dicto* jako k části argumentace soudu nicméně umožňuje zařadit pod něj i jiná v argumentaci soudu užitá vyjádření. V důsledku toho je tak *obiter dictum* v českém kontextu chápáno teorií⁴¹ i soudní praxí⁴² širěji, tedy jako cokoliv uvedené soudem v rámci jeho argumentace nad rámec nosných důvodů. *Obiter dictum* tak v českém právním systému zahrnuje rovněž vyjádření neprávní, např. poučná, soucitná či dokonce humorná.

Uvedené lze demonstrovat na nálezu ÚS, v němž tento jako *obiter dictum* uvedl humorou frází, která jeho právní názor nepředstavovala:

„Zbývá toliko poznámka na okraj, aneb v řeči soudní *obiter dictum*. Zdanění daně, poplatku, příp. jiné obdobné zákonem stanovené povinné dávky je určitě myšlenka v současné době ‚originální‘. Připomíná ale jednu v historii slavnou daň římského císaře Vespasiána, jenž v reakci na výtku svého syna Tita, týkající se její nedůstojnosti, pronesl slavnou větu: ‚Pecunia non olet‘ [tedy ‚peníze nepáchnou‘].“⁴³

Může být otázkou, zda by nebylo i v České republice vhodnější považovat za *obiter*

dicta pouze názory svojí povahou právní. Tuto otázku nicméně ponechává tento článek stranou⁴⁴ a v kontextu České republiky dále pracuje s uvedeným širším pojetím, jež odpovídá přístupu české teorie a soudní praxe.

Identifikace *obiter dicti*: materiální hledisko

Na otázku identifikace *obiter dicti* lze nahlížet ze dvou pohledů. První hledisko lze nazvat jako materiální, tedy určení, co ze soudního rozhodnutí konkrétně je a není *obiter dictum*.

Anglický právní systém

I když by se mohlo zdát, že bude v common law určení *obiter dicti* jako protikladu *rationis decidendi* jednoduché, není tomu tak. Obtíž totiž nastává již s určením samotné *rationis decidendi*. V průběhu času sice bylo učiněno několik pokusů o vytvoření vzorce jejího přesného určení (např. Wambaughův test⁴⁵ či Goodhartova formule⁴⁶), podle převažujícího názoru autorů však z rozličných důvodů⁴⁷ jednotný a přesný vzorec na identifikaci *rationis decidendi*, a tím i *obiter dicti*, vytvořit nelze.⁴⁸ Velice zjednodušeně lze shrnout, že tyto základní výstavbové kameny doktríny precedentu jsou ve svých předpokladech spojeny se značnou neurčitostí, a v důsledku toho vystává celá řada otázek, na jejichž vyřešení nepanuje jednoznačná shoda.

Lze sice alespoň na obecné úrovni typizovat, jaké právní názory obvykle představují *obiter dictum*, samotné určení je nicméně vždy nutné učinit v každém případě z toho, co je uveřejněno v příslušné sbírce rozhodnutí (law report).⁴⁹ Jelikož však nepanuje na metodě rozlišení *rationis decidendi* a *obiter dicti* shoda, je toto určení, jak správně upozorňuje M. Bobek, spíše otázkou intuice, kterou již od doby studia získávají právníci v systému common law praxí.⁵⁰

S ohledem na přetrvávající neurčitosti může být přesto rozlišení v některých případech

⁴⁰ KÜHN, O velkých senátech a judikatomích odklonech vysokých soudů, str. 40.

⁴¹ Např. HOLLÄNDER, c. d., str. 253, či ŠIMÍČEK, *Obiter dictum*.

⁴² Soudy svá neprávní vyjádření jako „*obiter dictum*“ samy označují, viz níže.

⁴³ Nález ÚS ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 24/07, bod XI/c odůvodnění.

⁴⁴ Roli *obiter dicti* českých soudních rozhodnutí se autor věnuje v samostatném článku „*Obiter dictum* a jeho místo v českém právním systému“, který je předběžně zařazen do pozdějšího čísla časopisu Jurisprudence. Na tomto místě lze jen stručně uvést, že právě širší chápání *obiter dicti* v české soudní praxi dává tomuto institutu specifický význam, když soudy umožňují v rozhodnutí záměrně uvést rozličná (i neprávní) vyjádření, pro něž by tam jinak nebyl prostor. Tímto způsobem použití se česká *obiter dicta* významně liší od chápání institutu *obiter dicti* v zemích common law.

⁴⁵ Dle něj je *ratio decidendi* pravidlo, bez kterého by jinak věc musela být rozhodnuta opačně, test je tedy založen na nezbytnosti konkrétního právního názoru pro dosažení závěru ve věci. WAMBAUGH, E. *Study of cases*. 2nd ed. 1894. Citováno v CROSS – HARRIS, c. d., str. 52.

⁴⁶ Dle ní pouze právní názory založené na skutkových okolnostech, které soudce považoval při rozhodování za podstatné, tvoří *rationem decidendi*. Všechny ostatní tedy představují *obiter dictum*. GOODHART, A. L. Determining the ratio decidendi of a case. *Yale Law Journal*, 1930, Vol. 40, No. 2, str. 161–183.

⁴⁷ Pro shrnutí jednotlivých formulí a jejich kritiky viz např. DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. Cambridge 2008, str. 76–90.

⁴⁸ CROSS – HARRIS, c. d., str. 76–77.

⁴⁹ SLAPPER – KELLY, 2016, c. d., str. 137–142, 167.

⁵⁰ BOBEK, M. Ratio, obiter, precedent: jak skutečně fungují? *Soudní rozhledy*, 2013, roč. 19, č. 6, str. 205–206.

velice obtížné. Tyto praktické potíže při identifikaci *rationis decidendi* a *obiter dicti* v nadřazce vystihuje Lord Asquith, dle kterého: „pravidlo [odlišení] je zcela jednoduché, pokud s [názorem soudce v rozhodnutí] souhlasíte, řeknete, že je to *ratio decidendi*, pokud ne, povíte, že to je *obiter dictum* s důsledkem, že je ten člověk vlastně naprostý idiot (sic!)“.⁵¹ I když se uvedené může zdát jako povedený vtip, některé empirické studie ukazují, že skutečný přístup anglických soudů není mnohdy až tak odlišný. Soudy totiž často vůbec nediskutují, zda určitá část předchozího rozhodnutí tvoří *rationem decidendi* či představuje *obiter dictum*, a odkazují na předchozí rozhodnutí zkrátka tam, kde jim to umožní dosáhnout sledovaného cíle.⁵²

Český právní systém

V České republice se zdá být odlišení nosného odůvodnění od *obiter dicti* o něco zřetelnější. Nosné odůvodnění je totiž tvořeno nosnými důvody, tedy důvody, na nichž spočívá výrok daného rozhodnutí.⁵³ *Obiter dictum* poté postradatelnými argumenty, na nichž není samotné rozhodnutí ve věci samé založeno. Jde tedy o vyjádření, jež jsou v rámci argumentace soudu uvedeny vlastně navíc, nad rámec nosných důvodů.⁵⁴ V podstatě je *obiter dictum*, jak uvádí P. Holländer, částí odůvodnění, jejíž uvedení v soudním rozhodnutí je pouze fakultativní.⁵⁵

Odlišení *obiter dicti* od nosné části rozhodnutí je tudíž založeno na nezbytnosti jednotlivých prohlášení soudu pro samotný výrok rozhodnutí. Při identifikaci *obiter dicti* tak vystává otázka, zda konkrétní argument či názor soudu je či není pro samotné rozhodnutí nezbytně nutný. Při této činnosti je nicméně potřeba mít na paměti, že soudní rozhodnutí je omezeno určitým skutkovým kontextem případu. Proto jen a pouze důvody, které mají svůj základ ve skutkových okolnostech případu, mohou tvořit nosné důvody rozhodnutí jakožto důvody, na nichž spočívá výrok rozhodnutí. Typicky proto bude *obiter dictum* představovat ta část odůvodnění, která nemá ve skutkových okolnostech případu svůj základ a bude tak řešit zcela hypotetickou

skutkovou situaci.⁵⁶ Pokud jej má, bude dále nutné zkoumat to, zdali na jednotlivých důvodech uvedených soudem nezbytně spočívá právě výrok daného rozhodnutí.

V uvedeném kontextu je rovněž potřeba uvést, že nosné důvody nelze ztotožňovat s právní větou. Ta totiž představuje určité shrnutí právní myšlenky soudního rozhodnutí a nemusí zahrnovat veškeré důvody nezbytné pro rozhodnutí konkrétní věci či těmto důvodům přesně odpovídat. Oproti nosným důvodům navíc právní věta nemusí odrážet společnou vůli rozhodujícího senátu, nýbrž jen autora této právní věty (jímž nemusí být žádný ze soudců).⁵⁷

Samotné odlišení nosných důvodů rozhodnutí od těch uvedených pouze nad rámec může být přesto v některých situacích značně komplikované. Jak navíc upozorňuje Z. Kühn, v praxi často bývá toto odlišení zcela arbitrární, přičemž soudy běžně při odkazování na předchozí soudní rozhodnutí nijak nerozebírají, zda citované části jsou nosnými důvody těchto rozhodnutí či důvody uvedenými jakožto pouhé *obiter dictum*.⁵⁸

Identifikace *obiter dicti*: personální hledisko

Z uvedeného vyplývá, že přesné určení, co ze soudního rozhodnutí je *obiter dictum*, není ani v jednom z porovnávaných právních systémů zcela jednoznačné, a určitá pochybnost zde přetrvává. Tato otázka tak musí být posouzena v každém jednotlivém případě. S tím však vystává a na významu značně nabývá otázka druhá – konkrétně kdo takové určení, co *obiter dictum* je či není, s konečnou platností provádí.

Anglický právní systém

Angličtí soudci *obiter dictum* ve svých rozhodnutích nikterak neoznačují, resp. jej od části tvořící *rationem decidendi* neodlišují.⁵⁹ Vystává tak otázka, zda je právní pravidlo ve smyslu *rationis decidendi* vytvořeno slovy soudce v původním soudním rozhodnutí, nebo až interpretací těchto slov při rozhodování následných případů. Odpověď se zdá být taková, že

⁵¹ ASQUITH, L.J. Some aspects of the work of the Court of Appeal. *Society of public teachers of law*. 1950, Vol. 1, No. 5, str. 359.

⁵² COWNIE – BRADNEY – BURTON, c. d., str. 96–100; jakož i jednotlivé studie tam uvedené.

⁵³ HANUŠ, c. d., str. 578–579.

⁵⁴ KÜHN, O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů, str. 40.

⁵⁵ HOLLÄNDER, c. d., str. 253.

⁵⁶ BARÁKOVÁ, M. Stanoviska nejvyšších soudů: efektivní prostředek sjednocování judikatury, nebo přežitek socialistické justice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 2, poznámka pod čarou č. 2.

⁵⁷ BOBEK, M. Argumentace a citace judikatury soudem a advokátem. In: Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*, 2. vyd. Praha 2013, str. 185–188.

⁵⁸ KÜHN, O velkých senátech a judikatorních odklonech vysokých soudů, str. 41.

⁵⁹ CROSS – HARRIS, c. d., str. 86.

pravidlo vzniká již s vydáním původního rozhodnutí, soudci v následujících případech však fakticky určují a ovlivňují, co bude jako autorita v podobě precedentu v budoucnu přijato a následováno.⁶⁰

Určení, co je *ratio decidendi* a co pouhé *obiter dictum*, totiž přísluší výlučně soudci rozhodujícímu pozdější případ.⁶¹ V tomto směru tak anglický soudce ani nemůže své *obiter dictum* v rozhodnutí „označit“, neboť by v rozporu s doktrínou precedentu určil, jaká část jeho rozhodnutí je či není do budoucna formálně závazná. Tím by soudce ve svých rukách nepřipustně kumuloval právotvornou pravomoc a v posouzení, co má a co naopak nemá být závazné, nepřipustně omezil soudce rozhodující následující případy.⁶² Pokud je proto sporné, zda konkrétní právní názor tvoří *rationem decidendi*, či je pouhé *obiter dictum*, je to právě soud rozhodující následné případy, který toto určení autoritativně učiní.

Český právní systém

Stejná otázka vyvstává i u rozhodnutí českých soudů. Ty oproti anglickým soudům paradoxně své názory, které zamýšlí uvést pouze jako *obiter dictum*, často v rozhodnutí nějakým způsobem „označují“. Typicky tyto pasáže uvádějí slovním spojením „nad rámec nosných důvodů“ či „jako *obiter dictum*“.⁶³ Mohlo by se tak zdát, že oproti systému common law jsou to právě tyto soudy, které povahu důvodů uvedených ve vlastních rozhodnutích určují. Čeští soudci navíc *stricto sensu* právotvornou pravomoc nemají, a nelze tak oproti systému common law uplatnit ani argument o její nepřipustné kumulaci.

Na druhou stranu to jsou však soudy rozhodující budoucí případy, které s předchozími rozhodnutími v rámci vlastní argumentace nakládají a interpretují jejich text. Při tomto nakládání tak mají faktickou možnost přisuzovat v nich obsaženým vyjádřením různou váhu a význam. Tuto myšlenku velice vhodně rozvedl NSS. Posuzoval konkrétně situaci, kdy byla podána kasační stížnost proti rozsudku krajského soudu, který žalobu zamítl z důvodu meritorní neprojednatelnosti námitek žalobce, avšak současně se vyjádřil k jejich nedůvodnosti jako *obiter dictum*. NSS se

neztotožnil s právním názorem krajského soudu stran meritorní neprojednatelnosti námitek, kasační stížnost bylo nicméně namíste zamítnout, neboť samotné vypořádání námitek krajský soud učinil. Není totiž rozhodné, zda tuto část rozhodnutí krajský soud považoval za nosnou či *obiter dictum*. Je především úkolem soudu rozhodujícího následující případ jakožto interpreta předchozího rozhodnutí najít smysl jeho textu. Jak NSS uvedl:

„Odlišení [nosných důvodů a *obiter dicti* je] výrazem vyjádření názoru rozhodujícího soudu, co považuje za jádro rozhodnutí, a co má význam jen např. z hlediska jeho lepší srozumitelnosti, dovysvětlení některých otázek, bližšího seznámení s myšlenkovými pochody soudu apod. [...] [N]ázor soudu na to, zda se jedná či nikoliv o *obiter dictum*, může být v praxi nakládání s daným judikátem značně modifikován a může dojít i k tomu, že obě popsané části mohou být zaměňovány. [...] Teprve interpretační a aplikační praxe totiž často ukáže, které části rozhodnutí soudů se ukáží v průběhu času jako nosné.“⁶⁴

Lze tak souhlasit s názory D. Kosaře⁶⁵ či V. Šimíčka⁶⁶, že i v České republice o tom, zda se jedná o prohlášení soudu představující nosný důvod nebo *obiter dictum*, rozhodují s konečnou platností až soudy, které s rozhodnutím v dalších případech nakládají. Oproti systému common law však jde o důvod čistě praktický. Jsou to totiž právě tyto soudy, které předchozím rozhodnutím a jejich textu přisuzují v rámci vlastního rozhodování smysl a význam.

Pokud tedy český soud „označí“ část svého rozhodnutí jako *obiter dictum*, vyjádří tím pouze přání, aby tato část byla za *obiter dictum* považována i ostatními soudy. Až tyto další soudy v rámci aplikační praxe nicméně s konečnou platností rozhodnou, jestli to tak opravdu bude.

Druhy *obiter dicti*

I přes uvedené obtíže při identifikaci *obiter dicti* lze jeho typické příklady na základě různých kritérií klasifikovat. Typicky se uvádí dělení podle toho, zda jde o důvody, které nemají svůj základ ve skutkovém stavu konkrétně řešeného případu, či jej naopak mají.

⁶⁰ Srov. např. DUXBURY, c. d., str. 74–75; MACCORMICK, c. d., str. 157.

⁶¹ SLAPPER – KELLY, 2015, c. d., str. 153–154.

⁶² BOBEK, M. Precedent v tradici common law. In: Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*, 2. vyd. Praha 2013, str. 55.

⁶³ Příkladem lze uvést *obiter dictum* NSS v rozsudku ze dne 13. 12. 2017, č. j. Vol. 84/2017-175, jež bylo nejen výslovně označeno, ale i vyčleněno do samostatné části odůvodnění; dále např. rozsudek NS ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 3 Tcu 85/2013.

⁶⁴ Rozsudek NSS ze dne 24. 7. 2008, č. j. 2 Afs 67/2008-112, část IV. a) odůvodnění.

⁶⁵ KOSAŘ, D. Komentář k článku „Temporální působení práva Společenství ad absurdum?“ ze dne 12. 3. 2008, 22:25 hod. In: *Blog Jiné právo* [online]. 11. 3. 2008. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/03/temporin-psoben-prva-es-ad-absurdum.html>>

⁶⁶ ŠIMÍČEK, V. Závaznost rozhodnutí Ústavního soudu v řízení o ústavních stížnostech. In: Nejvyšší soud (ed.). *Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha 2008, str. 50–51.

Hypotetické skutkové situace

Prvně uvedené představují právní úvahy soudce vztahující se k hypotetické skutkové situaci. Jak uvádí M. Bobek, anglický soudce „neváhá své úvahy podrobně osvětlit, polemizovat s předchozími rozhodnutími, zabývat se různými variacemi faktů či hypotézami, aby lépe osvětlil svůj názor“.⁶⁷ Příkladem tak může být úvaha soudce nad tím, zda by se právní posouzení otázky změnilo, pokud by byla některá skutková okolnost případu odlišná, např. kdyby došlo k odcizení věci vyšší hodnoty, za jiné situace či jiným způsobem.

Takové úvahy jsou nicméně doktrínou precedentu považovány za typická *obiter dicta*. Soud totiž může rozhodovat pouze existující případy, jež mu byly předloženy.⁶⁸ Soudní rozhodnutí sice může v některých případech být založeno na skutkových okolnostech, které nebyly soudem zjištěny (a byly např. jen presumovány), právní názory na nich založené však nebudou z důvodu své neurčitosti vytvářet pro účely rozhodování budoucích věcí soudní precedent.⁶⁹

Uvedené závěry lze obdobně uplatnit i v kontextu českého právního systému, kde jsou soudní rozhodnutí rovněž omezena skutkovým stavem rozhodovaného případu. Pokud si tedy soud „změní“ skutkovým stavem stanovené „zadání“, nelze jeho vyjádření k takto pozměněnému skutkovému stavu považovat za nosné důvody, nýbrž pouze za *obiter dictum*.

Jako příklad *obiter dicti* v podobě názoru soudu, který k jeho vyslovení neměl příslušný základ ve skutkovém kontextu věci, lze uvést nálezn č. 403/2002 Sb. V něm ÚS přezkoumával soulad dvou ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání⁷⁰ s Listinou základních práv a svobod. Nad rámec tohoto přezkumu, na jehož základě byla napadená ustanovení zrušena, se však ÚS následně vyjádřil i k otázce postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právním řádu v důsledku tzv. euronovely Ústavy⁷¹. Dovodil přitom, že tyto jsou i přes absenci jejich výslovného uvedení v čl. 112 Ústavy součástí českého ústavního pořádku.⁷²

Nelze jinak než konstatovat, že ÚS k vyslovení takového závěru v daném případě

neměl příslušný základ ve skutkových okolnostech věci. V daném případě se jednalo o návrh na zrušení příslušných ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání pro tvrzený rozpor s Listinou základních práv a svobod. Za této situace představovalo vyjádření ÚS k postavení lidskoprávních smluv v českém právním řádu jeho názor vztahující se k „pozměněnému zadání“. Nešlo tedy o nosné důvody pro rozhodnutí, neboť samotný výrok nálezu na nich nespočíval, nýbrž o vyjádření svojí povahou *obiter dictum*.

Důvody pro rozhodnutí nikoli nezbytné

Obiter dictum v systému common law dále představují právní názory, jež svůj základ ve skutkovém kontextu věci sice mají, avšak tyto nevytvářejí *rationem decidendi*. Typicky se jedná o právní názory, které ačkoliv nejsou pro samotné rozhodnutí nezbytně důležité, bylo jejich uvedení z různých důvodů považováno soudcem za vhodné. Zařadit sem lze vyjádření pro závěr soudu podpůrné či doplňkové, případně relevantní pro související právní otázky či otázky, které mohou v budoucnu vyvstat, nikoliv však pro konkrétní posuzovaný případ. Takové právní názory „překračují nezbytný rámec“ pro rozhodnutí případu a jejich neuvedení by tak nemělo na samotné rozhodnutí věci zvoleným způsobem vliv.⁷³

I tento případ *obiter dicti* lze na český právní systém vztáhnout. Jako typický příklad může posloužit usnesení ÚS, v němž tento odmítl ústavní stížnost pro neodstranění vad v podobě povinného zastoupení stěžovatele advokátem, zároveň však dodal, že i v případě absence této vady by byla ústavní stížnost z důvodů nevyčerpání všech prostředků nápravy nepřijatelná.⁷⁴ Tento podpůrný důvod tak představoval vyjádření svojí povahou *obiter dictum*.

Jako příklad, kdy se jedná až o excesivní úvahy soudu, lze uvést rozhodnutí NSS ve věci návrhu na zrušení registrace kandidátní listiny kandidátů na funkci prezidenta republiky pro volby v roce 2018. NSS konkrétně dospěl k závěru, že nejsou z důvodu nedostatku aktivní legitimace navrhovatele splněny podmínky řízení, a proto návrh odmítl.

⁶⁷ BOBEK, Precedent v tradici common law, str. 53.

⁶⁸ BENDITT, c. d., str. 99.

⁶⁹ HURLEY, S. L. Coherence, hypothetical cases and Precedent. *Oxford Jnl. Leg. Studies*. 1990, Vol. 10, No. 2, str. 246–247; DUXBURY, c. d., str. 3.

⁷⁰ Zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

⁷¹ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷² Nález ÚS ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, část VII. nálezu.

⁷³ MARSHALL, G. What is Binding in a Precedent. In: Maccormick, D. N. – Summers, R. S. (eds.). *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Vermont 1997, str. 515.

⁷⁴ Např. usnesení ÚS ze dne 7. 8. 2018, sp. zn. I. ÚS 2144/18, body 2–3.

V následující obsáhlé pasáži se nicméně přesto velice detailně k věci samotné vyjádřil a spornou otázku v podstatě vyřešil.⁷⁵ I když měl soud k takovému vyjádření zcela jistě základ ve skutkovém stavu věci, nebylo uvedení těchto názorů pro zvolený způsob rozhodnutí (odmítnutí návrhu z procesního důvodu) nezbytné. Jednalo se tak o vyjádření soudu, jež je svojí povahou *obiter dictum*.

Lze konečně připomenout, že s ohledem na širší chápání *obiter dicti* v České republice, jakožto části argumentace soudu uvedené nad rámec nosných důvodů, lze do této kategorie zařadit i další v soudním rozhodnutí uvedené pasáže, které nepředstavují právní názor soudu, a to ať už jde o vyjádření humorná, soucitná, poučná či informační.

Odlišná stanoviska

Někteří angličtí autoři považují za typická *obiter dicta* i odlišná stanoviska.⁷⁶ Nelze nicméně vyloučit, že některé právní názory v nich uvedené mohou ve své části spoluvytvářet i *rationem decidendi*.⁷⁷ Jeví se proto vhodné k tomuto názoru přistupovat s obezřetností a omezit se spíše na konstatování, že odlišná stanoviska jsou typickým zdrojem právních názorů, která jsou v systému common law považována za *obiter dicta*.

Pokud jde o aplikaci těchto závěrů na Českou republiku, je nutné připomenout, že v českém právním systému nejsou odlišná stanoviska oproti stanoviskům soudců v systému common law součástí soudního rozhodnutí, nýbrž jsou k němu pouze připojena.⁷⁸ Odlišná stanoviska českých soudců proto *obiter dicta* nejsou, jakož ani nemohou *obiter dicta* obsahovat.

Specifická dělení

V úvahu připadá klasifikovat *obiter dicta* i z dalších rozličných hledisek. Takovým hlediskem může být např. význam právního názoru ve formě *obiter dicti* (např. v rovině přesvědčivosti či s ohledem na rozvoj práva obecně) či jeho autora (odlišnou váhu může

mít *obiter dictum* soudce známého a uznávaného, a naopak soudce méně známého, stejně jako *obiter dictum* soudu vrcholného, či naopak nižšího).

V českém prostředí lze poté nalézt některá specifická dělení, o něž se pokusili D. Kosař⁷⁹ či V. Šimíček.⁸⁰ Tak je *obiter dictum* výstižně děleno např. podle své povahy a smyslu použití na (1) *obiter dictum* urychlující řízení, (2) povzbuzující účastníky, (3) soucitné se situací účastníků, (4) utvrzující ve správnosti vyřešení případu (5) či mentorující adresáty rozhodnutí.⁸¹ Poukazováno je rovněž na (6) *obiter dictum* jakožto formu komunikace, jehož účelem je z rozličných důvodů zprostředkovat široké veřejnosti názor soudu nad rámec samotných nosných důvodů, či na *obiter dictum* coby „příklad humoru v právu“, jež má za cíl pobavit.⁸² Za zmínku přitom stojí, že některé z těchto druhů *obiter dicti* dopadají pouze na neprávní vyjádření soudu (např. projev soucitu, povzbuzení či „osvěžení“ rozhodnutí vtípem).

K ilustraci *obiter dicti* jakožto formy komunikace může posloužit rozsudek NSS, v němž tento prostřednictvím rozsáhlé pasáže uvedené nad rámec nosných důvodů upozorňuje širokou veřejnost na systémové vady správního soudnictví.⁸³ Urychlující *obiter dicta* jsou poté typicky určena pro nižší soud, jehož rozhodnutí vyšší soud ruší, a upozorňují jej na další vady, jež se v řízení vyskytly nad rámec těch, pro které je toto rozhodnutí rušeno. Nižší soud tak může na tyto vady reagovat a předejít tak jejich opakování.⁸⁴ Jako příklad „humoru v právu“ lze konečně, kromě již výše zmíněného nálezu ÚS obsahujícího humorné přirovnání daně z povinných dávek k dani z veřejných záchodků,⁸⁵ uvést i usnesení, kterým Krajský soud v Českých Budějovicích prohlásil volby do Zastupitelstva města Strakonice z roku 2018 za neplatné. V něm totiž závěrem uvedl humornou pasáž, která opět pro samotný výrok rozhodnutí nebyla nezbytnou:

„Budiž tak toto rozhodnutí novou příležitostí pro občany Strakonice a pro politický život v tomto městě, jenž se v poslední době přístupem vládnoucí garnitury zúžil vesměs

⁷⁵ Rozsudek NSS ze dne 13. 12. 2017, č. j. Vol. 84/2017-175.

⁷⁶ MARSHALL, c. d., str. 515; BOYLAN-KEMP, c. d., str. 33–34.

⁷⁷ DUXBURY, c. d., str. 69.

⁷⁸ Srov. § 55a SŘS a § 14 ZÚS.

⁷⁹ KOSAŘ, D. Komentář k článku „Temporální působení práva Společenství ad absurdum?“ ze dne 12. 3. 2008, 4:30 hod. In: *Blog Jiné právo* [online]. 11. 3. 2008. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/03/temporalni-psoben-prva-es-ad-absurdum.html>>

⁸⁰ ŠIMÍČEK, V. Hoď tam ještě obíčko! In: *Blog Jiné právo* [online]. 14. 4. 2008. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/04/ho-tam-jet-obko.html>>

⁸¹ ŠIMÍČEK, *Obiter dictum*.

⁸² ŠIMÍČEK, Hoď tam ještě obíčko!

⁸³ Rozsudek NSS ze dne 21. 4. 2005, sp. zn. 2 As 53/2004; podobně v kontextu uznávání cizích rozhodnutí viz např. usnesení ÚS ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3847/16, body 34 a násl.

⁸⁴ Viz rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 9. 2018, č. j. 51 A 66/2017–51, body 33–40.

⁸⁵ Nález ÚS ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 24/07, bod XI/c odůvodnění.

jen na starořímské poskytování zábavy a některých služeb města zadarmo a jenž může být nyní probuzen k novému životu, probudí-li se z této letargie i voliči.⁸⁶

Závěrečné vyhodnocení: *obiter dictum* jako *obiter dictum*?

S ohledem na komparaci zjištěné poznatky zbývá vyhodnotit, zda a nakolik lze jednotlivé charakteristiky *obiter dicti* českých soudních rozhodnutí dovozovat ze systémů zemí common law, resp. zda v České republice existují zásadní funkční odlišnosti, pokud jde o práci se soudními rozhodnutími, které automatickému přebírání závěrů ohledně *obiter dicti* brání.

Na nevhodnou praxi osvojování institutů z common law českými soudy poukazují M. Bobek a Z. Kühn. Ti upozorňují, že přejímání terminologie jako „precedent“, „ratio decidendi“ či „*obiter dictum*“ – a uplatňování těchto institutů v českém právním systému – není s ohledem na odlišné fungování práce se soudními rozhodnutími a význam judikatury v České republice vhodné.⁸⁷ Lze s nimi souhlasit, že přebírání termínů jako „ratio decidendi“ či „precedent“ není vzhledem k absenci doktríny precedentu v českém právním systému terminologicky žádoucí a svědčí o nepochopení systému práce se soudními rozhodnutími v zemích common law.⁸⁸

Pokud jde na druhou stranu o termín „*obiter dictum*“, ten nemusí být sám o sobě pro označení části odůvodnění, jež je v rozhodnutí uvedena „nad rámec“ nutného, a priori nevyhovující. Rovněž v České republice totiž dochází k odlišování „nosné“ části soudního rozhodnutí od části „nenosné“. Jelikož tato nenosná část odůvodnění je v rozhodnutí uvedena vlastně navíc, nad rámec nutného (neboť na ní nespočívá výrok), lze pro ni označení „*obiter dictum*“, tedy „řečeno mimochodem“, použít. S ohledem na odlišnosti mezi porovnávanými právními systémy je nicméně nesprávné, pokud jsou charakteristiky *obiter dicti* v českém právním systému automaticky dovozovány z anglické či americké právní doktríny tak, jak to české soudy někdy činí.⁸⁹

Jinými slovy, samotné rozlišování odůvodnění na *obiter dictum* a nosné důvody není nevhodné, nepatřičné však je k těmto částem přistupovat stejně jako k *obiter dicto* a *rationi*

decidendi v zemích common law. To totiž s ohledem na uvedené funkční odlišnosti mezi českým právním systémem a systémem common law stran práce se soudními rozhodnutími ani nelze. Pokud tedy dochází k používání označení „*obiter dictum*“ v českém právním systému, musí být charakteristiky tohoto institutu naplněny s ohledem na specifika fungování a význam judikatury v České republice, nikoliv odkazem na anglickou právní doktrínu. Ačkoli se totiž některé charakteristiky *obiter dicti* v porovnávaných systémech do určité míry shodují, existují i zásadní odlišnosti. V obou případech se sice jedná o část odůvodnění soudního rozhodnutí, jeho rozsah, smysl a důvod pro jeho odlišení od zbývajících částí rozhodnutí jsou nicméně odlišné.

Nejvýznamnější rozdíl představuje odlišný přístup k vymezení, co *obiter dictum* je, a k jeho využívání v praxi. Zatímco v zemích common law je příčinou odlišení a samotné existence *obiter dicti* doktrína precedentu, když je tato část jakožto protiklad právního pravidla, resp. principu (*rationis decidendi*) identifikována až zpětně při nakládání s předchozím soudním rozhodnutím, v české praxi dochází rovněž k záměrnému využívání *obiter dicti* již dopředu, a to ve stadiu přípravy odůvodnění. V České republice totiž příčina v podobě doktríny precedentu chybí a české soudy *obiter dicta* často používají jako prostředek k tomu, aby v odůvodnění uvedly určitá vyjádření, která nejsou pro samotné rozhodnutí (resp. jeho výrok) podstatná. *Obiter dictum* jako takové tedy v České republice slouží nejen k přisuzování významu⁹⁰ jednotlivým právním názorům obsaženým v předchozím soudním rozhodnutí, ale rovněž k legitimizaci uvedení určitých nadbytečných pasáží v soudním rozhodnutí, často dokonce jako „*obiter dictum*“ výslovně označených. Oproti systémům common law navíc *obiter dictum* – jak je chápáno českou teorií a zejména soudní praxí – nezahrnuje pouze právní názory, nýbrž jsou pod něj řazena i rozličná neprávní vyjádření soudu, např. faktická, humorná, soucitná či poučná.

Rozdíly ve zkoumaných právních systémech existují i v jinak shodných znacích *obiter dicti*. Pokud jde o právní názory soudu jakožto *obiter dicta*, lze předně uvést, že se shodují některé typické druhy *obiter dicti*, např. právní

⁸⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 11. 2018, č. j. 52 A 16/2018–195.

⁸⁷ BOBEK, M. – KÜHN, Z. Úvodem. In: Bobek, M. – Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*, 2. vyd. Praha 2013, str. 20.

⁸⁸ BOBEK, Precedent v tradici common law, str. 55.

⁸⁹ Srov. např. náleží ÚS ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09, část IV.

⁹⁰ Významu *obiter dicti* českých soudních rozhodnutí se autor věnuje v samostatném článku „*Obiter dictum* a jeho místo v českém právním systému“, který je předběžně zařazen do pozdějšího čísla časopisu *Jurisprudence*.

názory uvedené v hypotetických situacích. S ohledem na jinou podobu a strukturu soudních rozhodnutí však není v České republice možné za *obiter dicta* považovat právní názory uvedené v odlišných stanoviscích. Stejná je poté i skutečnost, že *obiter dictum* s konečnou platností identifikuje až soud rozhodující následný případ, nikoliv tedy soud, který je jeho autorem. Liší se nicméně důvod pro tento závěr. Zatímco v Anglii je jím zamezení nepřipustné kumulace právtvorné pravomoci v ruce rozhodujícího soudce, v České republice je důvod spíše praktický. Je to totiž až

soud rozhodující následný případ, který předchozí rozhodnutí interpretuje a přisuzuje mu tak význam.

Lze proto uzavřít, že pokud je v kontextu českého právního systému zmiňován a užíván termín „*obiter dictum*“, je třeba mít na paměti, že české *obiter dictum* není zcela to stejné, co anglické *obiter dictum*. Jednotlivé charakteristiky této části odůvodnění soudního rozhodnutí je tudíž nutné dovozovat vždy s ohledem na specifika fungování a význam judikatury v České republice, nikoli automatickým odkazem na doktrínu zemí common law.

VZORY PRO

Podnikání

VZORY PRO

Zaměstnání

VZORY PRO

Nemovitosti

VZORY PRO

Ochrana osobních údajů (GDPR)

**Výrazné snížení cen
balíčků interaktivních vzorů
smluv a dokumentů**

Vzory připravuje a aktualizuje tým
advokátní kanceláře PRK Partners

P / R / K

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

Vyzkoušejte si vzory zdarma!

Wolters Kluwer

Když si musíte být jistí